

Asansörlerin Denetiminin Piyasalaştırılması...

KAMU CAN GÜVENLİĞİ
TEHDİT ALTINDA

Musa Çeçen
Elektrik Mühendisi
Elektrik Mühendisliği Dergisi Yayın Kurulu Üyesi

Asansör güvenli bir aygıt mıdır? Belki bu soruya asansör alanında faaliyet yürüten meslektaşlarımız, “asansör giyotindir” cümlesiyle yanıt verirler. Bu yanıt aslında imalat ve bakım sürecinde yaşanan kazalara dair görünse de işletme döneminde de geçerlidir. Asansör ve kamu güvenliği kavramları iç içe geçen kavramlardır. Yaşanan asansör kazalarında yaşamını, kol ve bacaklarını kaybeden çok sayıda yurttaşımız gazete sayfalarına yansımaktadır. Asansörlerde güvenlik ve denetim konusu; kamu yararı ve kamu güvenliğinin sermaye karı karşısında geri plana itildiği süreçten payını almakta, kazalar olarak yansıyan bu cinayetlerle karşı karşıya kalınmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), kapitalizmin saldırı üssü... Sermayenin sıkıştığı anda can simidi olarak Uruguay Randu ile imdadına yetişti. Ve DTÖ, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile mal ve hizmet üretim alanlarında serbestleştirme düzenlemeleri sürecine katılım imzası atan ülkelerde her şeyi alt üst etti. Ülkemiz de ne yazık ki bu sürece imza atan ülkelerden biriydi.

Neoliberal süreç ulusal duvarları yıkmış, ardından yaşamın tüm alanlarını yeniden sermaye çıkarına uygun olarak yapılandırmaya başlamıştı. Türkiye’de de yaşamın her alanı bu süreçten payını alacaktı. Ve öyle de oldu.

AB süreci adı altında yeni Yaklaşım Direktifleri arasında yer alan Asansör Direktifi’nden (95/16/EC) uyarlanarak mevzuatımıza kazınan Asansör Yönetmeliği’nin (95/16/AT), zorunlu olarak 15 Ağustos 2004 tarihinden itibaren uygulamaya konulmasıyla ülkemizde tesis edilerek kullanıma sunulacak olan asansörler için artık yeni bir dönem başladı.

Resmi Gazete’de 18 Kasım 2008 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Asansör Bakım ve İşletme Yönetmeliği ile 5 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Asansör Bakım ve İşletme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik hükümlerine göre; bina yöneticileri, asansör kullanıcılarının can ve mal güvenliğinin sağlanması için, gerek kullanım hatalarından,

gerekse harici müdahalelerden meydana gelebilecek tehlikelerin önlenmesine yönelik olarak asansörlerin yılda en az bir kere kontrolünü yaptırmaktan sorumlu tutmaktadır. Yine aynı yönetmelik; belediyeleri, sınırları içerisindeki her asansörün yılda bir kez A tipi Muayene Kuruluşu tarafından kontrol edilmesini sağlamaktan ve yıllık kontrolün yapıp yapılmadığını denetlemekten sorumlu tutmaktadır.

Ülkemizde 95/16/AT Yönetmeliği Güvenirlilik Getirdi mi?

Yönetmeliğin yayımlanmasıyla birlikte büyük bir keşmekeş yaşandı. Asansör firmaları CE işareti koyma yetkisi için az sayıda onaylanmış kuruluşların kapısını aşındırmaya başladılar. Başlarda bir hayli sıkı denetimle verilen CE işareti, yurdum insanının işbirliği sayesinde kısa bir süre sonra denetimin içinin boşaltılmasını sağlayınca, verilen CE işaretlemesi de artık bir güvenlik algısı yaratıyor mu sorusunu olumsuz çevirmeye yetti de arttı bile...

Asansör yekpare bir makine değildir. Kabin, makine-motor, ray, halat, kumanda panosu üreticilerinden alınan ürünler monte edilerek asansör haline getirilir. Hal böyle olunca tek tek ürünlerin CE işaretleme sürecine uygun olarak üretilmesi yetmez. Zira bunun montaj ayağı da belirleyici unsurdur. Bir üretici veya montajcının, piyasaya ürününü arz etmeden önce gerekli uygunluk değerlendirmelerini mevzuata göre tamamlaması gerekmektedir.

Binalarda kullanılan asansörlerin denetimi yakın zamana kadar yerel yönetimlerin sorumluluğundaydı. Belediyelerin bu sorumluluğu tam olarak yerine getirebildiğini söylemek doğru olmayacaktır. Bu yüzden kamu güvenliği kaygısı ile yüzünü topluma dönen TMMOB’ye bağlı meslek odaları belediyelerle yaptıkları protokollerle bu alanda önemli bir işlev görmüştür. Üstelik bu denetimleri para kazanma değil, kamu güvenliği kaygısıyla oldukça düşük bedellerle yürütmüştür. Bugün bile piyasalaştırılan bu denetim alanında yürütülen sözde denetimlerde meslek odalarının yaptığı denetimlerin yöntem ve deneyim çıktılarında yararlanıldığı unutulmamalıdır.

Asansör yekpare bir makine değildir. Kabin, makine-motor, ray, halat, kumanda panosu üreticilerinden alınan ürünler monte edilerek asansör haline getirilir. Hal böyle olunca tek tek ürünlerin CE işaretleme sürecine uygun olarak üretilmesi yetmez. Zira bunun montaj ayağı da belirleyici unsurdur.

Asansör Denetiminde Piyasacı Dönem...

Asansör Bakım ve İşletme Yönetmeliği'nde 1 Ocak 2012 tarihinde yapılan düzenleme ile binalarda kullanılan asansörlerin periyodik yıllık kontrollerinin, TS EN ISO IEC 17020 standardına göre akredite olmuş A Tipi Akredite Muayene Kuruluşları tarafından yapılması hükme bağlandı. Bunun için Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından A Tipi Muayene Kuruluşu olarak yetki alan 29 kuruluş bulunmaktadır. Bu yetkiyi alan kuruluşlardan biri de Makina Mühendisleri Odası'dır (MMO). 2012 yılı başından itibaren odamızın da içinde yer aldığı asansör denetimi, bu değişim sürecinde EMO'nun dışında kaldığı bir alan oldu. Tabii ki bu EMO açısından bakıldığında iki çıkmaz ayırım arasında sıkıştığımız görülmektedir.

Birincisi mevcut düzende neoliberal piyasacı bir yaklaşımla GATS ile üretimlerin ve hizmetlerin piyasalaştırılması karşısında aldığımız tutumla ilgilidir.

İkincisi ise kamu güvenliği açısından duyduğumuz sorumluluk yanında, asansör uygulama alanından uzaklaşmamız ve bu alanda olan bitene dair yaşanan gelişmelerden kopmamızın mesleki alanımızda yarattığı sıkıntıdır. Bu durum asansör alanında mesleki faaliyet yürüten üyelerimizden aldığımız tepkiyle kendini göstermektedir. Üyeler mesleki bir faaliyet alanında olan biteni meslek odasının bütünlüklü siyasal bakışından farklı değerlendirmekte, bu durum ise kaçınılmaz olarak meslek odasıyla üyesi arasında açmaz olarak kendini göstermektedir.

A Tipi Muayene Kuruluşları ve Denetimde Açmazlar

Yakın zamana kadar EMO-MMO tarafından yürütülen asansör denetimleri, kamu kurumu yaklaşımı ile, kamu güvenliği kaygısıyla yürütülmekteydi. Bu yaklaşım bir asansörün denetiminde en yüksek güvenlik yaratma arayışını, en düşük bedelle üretme kaygısıyla yürütülmekteydi. Buna yönelik olarak işsiz üyelerimiz, meslek odaları tarafından bir hafta süren uygulamalı eğitime alınarak, amatör ruhla profesyonel kaygıyla faaliyet sürdürülmekteydi.

Bu çalışmalarda üretilen asansör denetim raporlarının ortalama olarak yüzde 65-70'i bedeli ödenerek alınmasına karşılık denetime giden meslektaşlarımıza yüzde 100 oranında denetim bedeli ödenmekteydi. Günümüzde A Tipi Muayene Kuruluşları eliyle sürdürülen bu denetimler için tahsil edilen bedelin oldukça yüksek olduğu, rapor bedeli tahsil oranının ise yüzde 100 olduğu dikkate alınır, belediyelerin asli görevi olan bir alanın önce özelleştirilerek piyasalaştırıldığı, tahsilatın yine kamu üzerinden dayatıldığı bir örnek olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Denetimler Denetimsiz!

Bu denetimleri 29 adet A Tipi Muayene Kuruluşunun nasıl yürüttüğüne dair güvenilir ölçümler bulunmamaktadır. Bu denetimlerin bir mühendislik faaliyeti olduğu dikkate alınır, denetimde mühendisler mi yoksa mühendis dışı elemanların mı yer aldığı bilinmemektedir. Üstelik bilinen bir Türk Standardları Enstitüsü (TSE) örneği var ki; bu yasalara aykırı faaliyet yürüten bir kurum örneğidir. TSE

farklı illerde dış uzman adı altında mühendislerle anlaşma imzalamakta, A Tipi Muayene Kuruluşu olarak bu kişiler eliyle denetim yapmaktadır.

TSE web sayfasında yer alan bilgilere göz atalım. TSE'nin, A Tipi Akredite Muayene Kuruluşu olarak 2012 yılından bu yana binalarda kullanılan asansörlerin periyodik muayenelerini yaptığı belirtilirken; "Enstitü 2012 yılında 21 ilde 123 belediye ile protokol imzalayarak başladığı bu faaliyetleri, 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 38 ilde 195 belediye ile imzaladığı protokollerle devam ettirmektedir. Hizmet verilen belediye sayısındaki artışın nedenleri; enstitünün herhangi bir ticari kaygı gütmemesi ve yurt çapında yaygın hizmet ağı ve uzman kadrosu ile ilgili idarelere ve kamuoyuna güven vermesidir. TSE, asansör periyodik muayenelerini, 931 mühendis ile gerçekleştirmektedir" denilmektedir.

TSE diğer yandan 3458 ve 6235 sayılı yasalar gereği ancak Oda üyesi olarak sürdürülebilecek bu faaliyet için ilgili odalardan üye sicil belgesi istememekte, büyük çoğunluğu serbest mühendis konumunda olan 931 mühendis için dış uzman statüsü altında yasaya aykırı olan bu tutumunu suç işlemektedir.

Denetimde Güvenilirlik

Güvenirlik kavramı "Bir ölçümün benzer koşullar altında aynı birime birden fazla uygulanması sonucunda benzer ve tutarlı sonuçlar alınması" olarak tanımlanabilir. Bu ölçü

Yakın zamana kadar EMO-MMO tarafından yürütülen asansör denetimleri, kamu kurumu yaklaşımı ile, kamu güvenliği kaygısıyla yürütülmekteydi. Bu yaklaşım bir asansörün denetiminde en yüksek güvenlik yaratma arayışını, en düşük bedelle üretme kaygısıyla yürütülmekteydi.

için uygulamanın hangi A Tipi Muayene Kuruluşu için nasıl ölçüleceği belli değildir. Dolayısıyla herhangi bir A Tipi kuruluşun yaptığı denetimin güvenilir olması daima tartışma konusudur. Yaşanan ve bundan sonra yaşanacak asansör kazaları bu açıdan mercek altına alınmalı, denetim ve denetimlerin sonuçları irdelenmelidir.

Diğer yandan A Tipi Muayene Kuruluşlarının art niyetli davranışlarına ilişkin kaygılardır. Denetimde ortaya çıkan, hatta abartılan bir aksaklığın giderilerek “yeşil etiket” alınması apartman yöneticisi için bir kaygı ve amaç ise, bunun için yönlendirilmeye açık olması kadar tabii bir şey olamaz. Buna ilişkin yönlendirme yapıp yapılmadığına dair bir geri bildirim olup olmadığı bilinmemektedir.

Kamu Güvenliği İçin Tehdit mi?

Bu sorunun yanıtı giderek netleşmektedir. 29 denetim kuruluşundan biri ve görece en güvenilir konumda olan MMO denetiminde bile elektrik mühendisi olmadan elektrik-elektronik sistemlerle çalışan asansörlerde denetim yapılabiliyorsa tartışma baştan bitmiştir. Asansör denetimi yapan diğer 28 yetki alan kuruluşta bu faaliyetin yürütülme şeklinin nasıl olduğunu varın siz tahmin edin!

Anayasa'nın 28. Maddesi “Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslı ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür” şeklindedir. Burada üzerinde durulması gereken asıl nokta “kamu hizmeti” kavramıdır. Hangi hizmetlerin kamu hizmeti olduğu bilinmektedir. Asansörler kamu can güvenliği açısından tehlike yaratma potansiyeli yüksek bir aygıt olduğuna göre, denetiminin de Anayasa 128. Madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Halbuki A Tipi Muayene Kuruluşları kamu kuruluşu olmadığı gibi, çalıştırılan denetim elemanları da kamu görevlisi değildir. Hukuken bir açmaz olan bu tartışmayı hukukçuların sürdürmesi gerekmektedir.

Kaza mı, Cinayet mi?

İstanbul Mecidiyeköy’de Torun Center inşaatında 6 Eylül 2014 Cumartesi günü meydana gelen ve 10 yapı emekçisinin yaşamını yitirdiği iş cinayeti hepimizi derinden sarstı.

Kapitalist neoliberal saldırının kurumlaştığı bir gerçekle karşı karşıya olduğumuzu bir kez daha ülkenin yüzüne çarpan olayda, yine sermaye-iktidar ve TOKİ başrollerdeydi. Torun Center inşaatında 1.5 yıldan bu yana yapı denetimi yapılmadığı basına yansdı. Bu denetimsizliğin açıklamasında kullanılan gerekçe ise kendisinden daha vahimdi.

Denetimden sorumlu olan kurumun TOKİ olduğu, TOKİ'nin ise 2013'te payını satarak projeden çekildiği açıklandı. Ancak tapunun hâlâ TOKİ'de olması nedeniyle Torun Center inşaatı denetiminin 4708 sayılı Yapı Denetim Yasası kapsamında olmadığı gerekçesiyle denetlenemediği açıklandı. TOKİ İstanbul Emlak Dairesi Başkanı ise “Çekildiğimiz için artık denetim sorumluluğu ilçe belediyesindedir” iddiasına Şişli Belediyesi “Projenin tapusu TOKİ’de, yetkimiz yok” diye yanıtladı.

Günümüzde A Tipi Muayene Kuruluşları eliyle sürdürülen bu denetimler için tahsil edilen bedelin oldukça yüksek olduğu, rapor bedeli tahsil oranının ise yüzde 100 olduğu dikkate alınır, belediyelerin asli görevi olan bir alanın önce özelleştirilerek piyasalaştırıldığı, tahsilatın yine kamu üzerinden dayatıldığı bir örnek olarak karışımıza çıktığı görülmektedir.

Dava süreci tamamlandığında ise ortada kimsenin kalmayacağı, birkaç mühendis ve şantiye şefine her zaman her olayda olduğu gibi “günah keçisi” rolü biçileceğini tahmin etmek zor değil. Ancak bilinmesi gereken nokta; faciyanın yaşandığı asansörün binanın kalıcı asansörü olması, bu asansörün inşaat faaliyetinde kullanıma açılmış olmasının mevzuata göre suç teşkil etmesidir.

Tüm bunlar, kamu güvenliğinin, kamu güvenliği için sorumlu olan devlet aygıtı tarafından ne büyük tehdit altında bırakıldığını kanıtlamaktadır. Adeta denetimsizlik kurum-sallaştırılmış, talan ve soygun düzeni at başı gitmektedir. Bu talan ve soygunun acı faturası ise madenlerde, inşaatlarda emekçilere, denetlenmiş görünen asansörlerde ise halka kesilmektedir.

Bize düşen görev ülke çıkarı ve kamu menfaati için, yasal ancak meşru olmayan dayatma ve uygulamalara, akıl ve bilim yol göstericiliğini vicdanımızla harmanlayarak, karşı çıkmak, “Kral çıplak!” diye haykırmaktır. ■